

13 דרכים לחינוך לקיימות: עקרונות לחיים טובים בצוותא על כדור הארץ

דיויד דוניץ

לאחרונה, ונוכח גילויי המשבר הסביבתי והחברתי, אין זה מפתיע שהחינוך הסביבתי הופך למניף הדגל של "פיתוח בר-קיימא" או של "קיימות". אך למושג זה פרשנויות רבות ופנים מרובים, ואיננו מתייחס רק לחינוך אחיד ומונוליטי. אם כן, מה זה חינוך לקיימות? האם הוא מקומי או עולמי? האם במהותו מהווה חינוך זה חלק מחינוך מדעי-טכנולוגי או שמא הוא חינוך ערכי-תרבותי?

לאמיתו של דבר אפשר לומר שהחינוך לקיימות מתהווה בעצם ימים אלה, כאשר לנגד עינינו מתחווה הצורך, של החברה האנושית בכל מקום, בהתמודדות חינוכית חדשה אל מול אותות המשברים המחריפים במערכות הטבעיות והחברתיות כאחת. ברור למדי שהחינוך לקיימות אינו יכול לוותר ולהיות "עוד מאותו דבר", המסתפק באותו חינוך סביבתי שהיווה, עד כה, חלק שולי וחסר השפעה מתוכניות הלימודים. הוא איננו יכול גם להיות אותו החינוך המדעי, שמלמד עובדות כאילו היו נטולות ערכים ומשמעות חברתית או פוליטית.

החשיבה האקולוגית, מציעה לוריין קודה, עיסוקה לדמיין, לייצר, להמשיג ולעצב עקרונות מעשיים לחיים-בצוותא אידיאליים. הגדרה זו טובה בעיני גם לחינוך לקיימות. אציג כאן, בראשי פרקים ובציטוטים, 13 צעדים - מעין "עקרונות מעשיים" - לקראת יישומו של חינוך בראייה של קיימות. על יד כל עיקרון תמצאו ציטוט או הרחבה המפרשים את העיקרון המוצע.

בדקו - האם אתם מסכימים שאלו הם עקרונות חשובים לחינוך כיום? מה חסר ומה עוד צריך להוסיף? נסו לבחון בגילוי לב ובמבט רפלקטיבי עבור כל עיקרון: עד כמה המוסד/בית הספר מיישם עיקרון זה היום ומה צריך לקרות כדי שהוא יוכל להתקדם לקראת יישומו?

העקרונות הללו אינם מוצעים כאילו היו "כל התורה כולה" של החינוך לקיימות, אלא כהזמנה להמשך הדיאלוג שלנו כאנשי חינוך עם תלמידינו - כהזמנה לדמיין, לייצר, להמשיג ולעצב את צמיחת החינוך בראי הקיימות בימינו - לחיים-בצוותא טובים לנו, בני האדם, זה עם זה ועם הטבע שהוא ביתנו.

<p>”למדני למדני אלוהי, ברך והתפלל למד את שפתותי ברכה ושיר הלל על סוד עלה קמל, על נגה פרי בשל בהתחדש יומך עם בוקר ועם ליל על החרות הזאת: לראות, לחוש, לנשום לבל יהיה יומי היום כתמול שלשום” (לאה גולדברג)</p>	<p>1 הפליאה (לרבות הערכה, סקרנות, והוקרה)</p>	<p>1</p>
<p>”...להבין שבכל פעם שהנך מרים חפץ כלשהו, יוצא שהוא רתום לכל דבר אחר ביקום” (ג'ון מיר)</p>	<p>2 זיקת הגומלין ברשת החיים</p>	<p>2</p>
<p>ערעור על ”המובן מאליו”, רפלקטיביות ונקיטת עמדה. איך הגענו למשבר סביבתי וחברתי? ביקורת על תרבות הצריכה - מה הם אמונות היסוד, ההרגלים וההתליכים הכלכליים והחברתיים שכל אחד מאתנו שותף להם?</p>	<p>3 פיתוח חשיבה ביקורתית</p>	<p>3</p>
<p>חינוך לקיימות מתחיל בבית - בפיתוח ”פדגוגיה של מקום”, היכרות אינטימית ולקיחת אחריות על הסביבה המקומית</p>	<p>4 על דעת המקום</p>	<p>4</p>
<p>שיתוף הקהילה בתכנון ובמוקדי הכרעות מצריך מעורבות של צעירים וצעירות בתכנון ובפתרון בעיות כבר מגיל צעיר</p>	<p>5 השתתפות דמוקרטית</p>	<p>5</p>
<p>תכנון סביבתי מקיים של המבנה או החצר מביא להתנהגות על בסיס ערכים של קיימות. טיפוח ”החצר האחורית” מזכיר לנו כי אי אפשר לפתור בעיות על ידי דחיקתן למקום אחר, או על-ידי העמסתן על אוכלוסיות אחרות</p>	<p>6 המבנה והחצר - גם הם מורים</p>	<p>6</p>
<p>התנהלות יום-יומית בבית הספר שמקטינה בפועל את טביעת הרגל האקולוגית וגם מסייעת לחנך לאורח חיים בר-קיימא. כך למשל צמצום השימוש בחומרי גלם, שימוש חוזר בחומרים ומיחזור, שימוש באנרגיה מתחדשת וגינון בר-קיימא.</p>	<p>7 התנהלות בת-קיימא - להקטנת טביעת הרגל האקולוגית</p>	<p>7</p>
<p>”אתיקת האדמה משנה את תפקידו של ההומו-ספיינס מכובש של קהילת האדמה לחבר רגיל ואזרח בתוכה. מדובר בכבוד לחברים - וכבוד לקהילה לכשעצמה” (אלדו ליאופולד) ● עלינו לפתח רגישות ואחריות מוסרית כלפי בעלי חיים וכלפי הטבע בכללו ● למידה דרך דילמות מוסריות</p>	<p>8 בירור ערכי</p>	<p>8</p>

<p>”פיתוח בר-קיימא מערב את מדעי הטבע והכלכלה, אך הוא בעיקר עניין תרבותי. הוא קשור בערכים שבני אדם מוקירים ובדרך שבה הם תופשים את יחסיהם עם אחרים” (חוזר מנכ”ל משרד החינוך)</p>	<p>9 שילוב בין מדעים לבין ראייה אקולוגית ותרבותית</p>
<p>”לא ניתן לפתור בעיה מתוך אותה הכרה שיצרה אותה. עלינו ללמוד לראות את העולם מחדש” (אלברט איינשטיין) עלינו לפעול כדי לטפח:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● חזון עתיד מקיים ● חשיבה יצירתית ● שירה, אומנות, משחק 	<p>10 היכולת לחלום</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● שמירה על הנכסים המשותפים: האוויר, המים, הימים והידע האנושי ● בניית מרחבי קהילה שאינם ”צרכניים” ● כלכלה חלופית – בנק זמן, שוק חליפין ● בניית אמון והון חברתי כגון: ספורט לא תחרותי, ”אוכל איטי”, אומנויות ומלאכות מסורתיות 	<p>11 נחלת הכלל</p>
<p>הקניית כישורי פעולה אזרחיים ותרגולם הלכה למעשה כבר בשנות בית הספר היסודי: סנגור (advocacy), הרצת קמפיין, בניית קואליציה וכו’</p>	<p>12 אזרחות פעילה</p>
<p>לא לשכוח גם לשמוח ולחגוג! חשוב שההתמודדות עם המשבר הסביבתי לא תתמקד בראיית שחורות ובתחזיות מאיימות, אלא לזכור שאנו חיים בעולם מופלא של מגוון טבעי ותרבותי, ושבכוחנו ליצור חלופות טובות יותר של החיים בצוותא</p>	<p>13 חגיגה של המגוון התרבותי והטבעי</p>